

відстоює інтереси Польщі. З інших зовнішніх причин, які завадили УГА виконати завдання операції, слід відзначити важке становище УНР на українсько-більшовицькому фронті у лютому-березні 1919 р., що не дозволило Галицькій армії отримати необхідну допомогу.

Список використаних джерел

1. Гнатевич Б. Думін О. Історія українського війська / Гнатевич Б. Думін О. та ін. – Львів, 1936. – 513 с.
2. Дольницький М. Роля Антанти в українсько-польській війні 1918–1919 рр. / М. Дольницький // Українська Галицька Армія: Матеріали до історії. – Вінніпег, 1958. – Т.1. – С. 435–437.
3. Думін О. Армія ЗОУНР (УГА) / О. Думін // Українська загальна енциклопедія. Т. 3. – Львів, Станіславів, Коломия. 1934. – С.731.
4. Карпинець І. Галичина: військова історія 1914–1921 / І. Карпинець. – Львів, 2005. – 513 с.
5. Ключенко О. Генеральна булава УГА / О. Ключенко // Літопис Червоної Калини. – 1934. – Ч.7–8. – С. 24–26.
6. Кривоус В. Пролом польського фронту під Вовчухами / В. Кривоус // Українська Галицька Армія. Т.3. – Вінніпег, 1966. – С. 104–105.
7. Кучабський В. Корпус Січових Стрільців. Воєнно-історичний нарис / В. Кучабський. – Чикаго, 1969. – 413 с.
8. Литвин М. Українсько-польська війна 1918–1919 рр. / М. Литвин. – Львів, 1998. – 488 с.
9. Литвин М., Науменко К. Історія ЗУНР / М. Литвин, К. Науменко. – Львів, 1995. – 368 с.
10. Лозинський М. Галичина в рр. 1918–1920 / М. Лозинський. – Нью-Йорк, 1970. – 228 с.
11. Назарук О. Рік на Великій Україні / О. Назарук. – Відень, 1920. – 342 с.
12. Омелянович-Павленко М. Спогади українського командарма / М. Омелянович-Павленко. – Київ, 2002. – 460 с.
13. Правда. – 5 лютого, 21 березня, 26 березня 1919.
14. Републіка. – 22 лютого 1919.
15. Станимир О. Моя участь у Визвольних змаганнях / Станимир О. – Торонто, 1966. – 192 с.
16. Центр зберігання історико-документальних колекцій (далі – ЦЗІДК), ф. 308, оп. 9, спр. 517, арк. 50–51.
17. ЦЗІДК, ф. 308, оп. 9, спр. 82, арк. 150–151.
18. ЦЗІДК, ф. 471, оп. 1, спр. 82, арк. 102.
19. ЦЗІДК, ф. 471, оп. 1, спр. 83, арк. 39–55.
20. Шанковський Л. Українська Галицька Армія: Воєнно-історична студія / Л. Шанковський. – Львів, 1999. – 396 с.
21. Шухевич С. Спомини з Української Галицької Армії (1918–1920) / С. Шухевич // Українська Галицька Армія: Матеріали до історії. – Вінніпег, 1958. – Т. 1. – С. 119–121.

Ярослав Марченко

ВОВЧУХИВСКАЯ ОПЕРАЦИЯ УГА – ГЕНЕРАЛЬНАЯ БИТВА ЗА ЛЬВОВ

В статье проанализированы предпосылки организации и ход битвы за Львов в феврале-марте 1919 г.

Ключевые слова: Галицкая армия, корпус, Вовчухивская операция, главный удар, операция.

Jaroslav Marchenko

VOVCHUKHY OPERATION OF OF UKRAINIAN HALICIAN ARMY – MAJOR BATTLE FOR LVIV

Conditions of organization and course of battle for Lviv in February-March of 1919 are analyzed in the article.

Key words: Halician Army, corps, Vovchukhy operation, main attack, operation.

УДК 930(477) “1921–1925”:657.422.1

Костянтин Нікітенко

ВАРТІСТЬ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУ В УСРР ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ (НА ПРИКЛАДІ ВІДБУДОВЧОГО ПЕРІОДУ)

У статті проаналізовано зміни вартості банківського кредиту, їх вплив на кон'юнктуру кредитно-фінансового ринку та економічні процеси в УСРР в умовах відбудовчого періоду.

Ключові слова: кредит, банки, відбудовчий період, регулювання економіки, УСРР.

Актуальність дослідження полягає у тому, що питання фінансування є основною гарантією будь-якої економічної діяльності. Відсутність коштів фактично унеможлиблює функціонування підприємства незалежно від форми власності або виду його діяльності. Відповідно, рівень позичкового процента виступає одним з найважливіших регуляторів економічних процесів у країні в цілому, безпосередньо впливає на роботу всього народно-господарського комплексу. Саме величина позичкового процента є тією межею, нижче якої не може опускатися гранична ефективність капіталовкладень. Зниження цієї межі є досить дієвим стимулом для поживавлення інвестиційної діяльності.

Принциповим є те, що за допомогою регулювання позичкового процента можна досягти не лише припливу капіталів, але й вирішити низку соціальних-економічних проблем – забезпечити зростання промислового виробництва, наповнення внутрішніх ринків, скорочення безробіття тощо.

У цьому контексті важливим не тільки з наукової, але й з практичної точки зору може стати унікальний власний досвід регулювання кредитових потоків, що був накопичений під час відбудовного періоду початку 1920-х рр. Адже саме тоді вдалося зробити практично неможливе – усього за декілька років не лише фактично "з нуля" відновити роботу фінансових інституцій, зруйнованих експериментами "воєнного комунізму", а й досягти високого рівня ефективності їх роботи.

Мета статті – аналіз коливань вартості банківського кредиту в умовах відбудовного періоду.

Завданням дослідження є аналіз динаміки й особливостей регулювання кредитної політики, її впливу на економічні процеси в країні.

Проблеми НЕПу і відбудовного періоду зокрема досліджувалися багатьма дослідниками Ю. Волосником, С. Кульчицьким, В. Литвином, В. Марочком, А. Морозовим, О. Пирогом, О. Рєєнтом, І. Колядою, О. Сушком та іншими [1]. Утім питання формування банківської системи України і більш конкретно – динаміка змін вартості банківського кредиту були розглянуто лише у загальному контексті, й тому потребує більш детального дослідження.

Джерельну базу складає комплекс архівних і господарських матеріалів і документів, економічна звітність, матеріали з'їздів, конференцій і пленумів більшовицької партії, документи виконавчих та законодавчих органів влади, а також періодичні видання часів НЕПу [3–4; 9–11; 14; 16].

З переходом до НЕПу перед народним господарством України постало завдання виведення економіки з глибокої кризи, відновлення економічних зв'язків та відбудови промисловості. Відмова більшовиків від побудови економічно-утопічного комунізму (якому довелося навіть вигадати приставку "воєнний"), а таким чином і відмова від адміністративно-воєнних методів "штурму" та повернення до ринкових методів регулювання мала наслідком і "реабілітацію" банківської системи.

Хоча і з певним запізненням (лише з початку 1922 р.) в УСРР почали відроджуватися банківські установи. Однак вони працювали в умовах жорсткої фінансової кризи та стрімко прогресуючої інфляції. Усі ж фінансові проблеми нова влада намагалася вирішувати за допомогою виключно неконтрольованої емісії. Тільки упродовж 1 липня 1921 р. – 1 січня 1923 р. грошова маса в обігу збільшилася у 850 разів, що, зрозуміло, аж ніяк не сприяло подоланню ні загальної кризи, ні інфляційних процесів. Наприкінці 1922 р. максимальною купюрою була банкнота у 100 тис. крб., що відповідало одній довоєнній копійці [2, с. XXIV, XXVI]. У таких умовах надання кредиту було взагалі надзвичайно ризикованою операцією, у результаті якої кредитор міг одержати значно менше ніж позичав. Так, Київське відділення Держбанку вже за перші два місяці роботи отримало збитки на суму 2 млрд крб. [3]. Перші місяці роботи Промбанку в Україні теж виявилися збитковими [4]. Така ситуація, на жаль, була характерною для функціонування банківських установ в умовах відбудови знищеної фінансово-банківської системи.

Так, проголошення нового курсу на перехід до НЕПу, заради виправлення складної ситуації, вимагало докорінного перегляду всієї економічної політики. Уже 10 жовтня 1921 р. прийнято декрет "Про заходи щодо впорядкування фінансового господарства". Слід наголосити, що втрата власної державної самостійності накладала відбиток на усі сфери політичного життя УСРР. Діяльність радянського уряду мала в своїй основі переважно поширення і використання постанов, розроблених у Москві. Вказівки та рішення РКП(б) стали обов'язковими для КП(б)У.

У максимально безправному, залежному стані опинилася фінансова система. Адже згідно з економічним договором, укладеним між УСРР та РСФРР, уся фінансова політика розроблялася в Москві. Відповідно, партійно-державне керівництво УСРР фактично лише копіювало дії уряду радянської Росії. Тож не дивно, що 4 січня 1922 р. текст декрету від 10 жовтня поточного року було повністю продубльовано постановою ВУЦВК під аналогічною назвою. Незважаючи на те, що декрет містив у собі мало конкретики, в ньому вперше наголошувалося на необхідності скорочення грошової емісії [5, с. 257–260], адже стало зрозумілим, що нічим не підкріплена грошова емісія не просто не вирішує економічних проблем, а навпаки значно поглиблює їх. Так, у резолюції XI з'їзду РКП(б) від 2 квітня 1922 р. "Про фінансову політику" підкреслювалося, що основним і найважливішим завданням фінансової політики в нових умовах є спочатку скорочення і припинення паперово-грошової емісії [6, с. 318].

Отож перед банківською системою, що вступила у період своєї відбудови після воєнної розрухи, постало складне завдання – забезпечити фінансування зруйнованого народного господарства. В умовах, коли скорочення обсягів друку, нічим не підкріплених грошових банкнот, проголошувалося одним із найголовніших завдань, таке фінансування можливо було лише за допомогою розвитку кредитування. Так, після всебічного аналізу ситуації, у резолюції XI

Всеросійської конференції РКП(б), підкреслювалося, що розвиток кредитних операцій є необхідним кроком на шляху до оздоровлення ринку, без якого неможливо навіть ставити питання про швидке відновлення важкої промисловості [7, с. 261].

Отже, на початковому етапі функціонування банківської системи в УСРР кредитна політика характеризувалася скоріше прагненням банків отримати якомога менші збитки, ніж гонитвою за надприбутками. Так, і робота Держбанку, як фінансової установи, що першою відновила свою діяльність (адже кожна поступка ринку і відповідно відхід від такої прямолінійно-зрозумілої більшості правлячої партії політики "воєнного комунізму" давалася непросто, тож і відбудувати фінансову систему спочатку планувалося лише у вигляді єдиного банку – Держбанку) у перші роки НЕПу – це було, скоріше, лихоманкове пристосування до економічної ситуації, а не її моделювання.

З метою мінімізації ризиків у перші місяці своєї роботи Держбанк провів низку дій. По-перше, банк скоротив термін кредитування до 1,5–2 місяців, по-друге, встановив високі облікові ставки (коливалися залежно від групи клієнтури – 8–18 % і мали тенденцію до зростання). Окрім того, банк також брав участь у прибутках клієнтів від операцій з отриманими у кредит коштами, у розмірі 25–60 % різниці вартості – система гарантованого страхування банку від збитків, що було цілком обґрунтованим в умовах господарчої кризи та розрухи.

У 1922 р. Держбанк перейшов до розрахунків на золото – кредити видавалися за курсом золотого карбованця і сплачувалися на день погашення. Однак, відсутність визначеного курсу, значна розбіжність між реальним ринковим курсом та умовним, встановленим Наркомфіном, істотно ускладнювала ситуацію. Наприклад, на 1 січня 1922 р. офіційний курс золотого карбованця був встановлений Наркомфіном у розмірі 100 тис. карбованців (крб.) радянськими знаками, в той же час за індексом цін один довоєнний карбованець дорівнював 288 тис. крб. [8, с. XXVII]. Подібні розбіжності були цілком характерними і в подальшому, ставши основною ознакою наркомфінівського курсу. З квітня 1922 р. встановлення офіційного курсу золотого карбованця було доручено Держбанку, втім і це не виправило ситуацію. Адже і цей курс значно відрізнявся від реального, абсолютно не враховував змін товарних цін, викликаних інфляцією. Курс Держбанку коригувався, зазвичай, двічі-тричі щомісяця, хоча у певні періоди ситуація вимагала його виправлення іноді навіть декілька разів на день.

Зрозуміло, що всі ці, цілком об'єктивні ускладнення, що змушували банк підвищувати плату за користування кредитом та обмежувати його об'єми та терміни, мало сприяли відбудові зруйнованого господарства. Так, голова Харківської губернської ради народного господарства у своєму звіті підкреслював, що наявність високих виплат за користування банківськими позиками навіть "може погіршити ситуацію" і спричинити повну зупинку виробничих процесів, що не сприяло подоланню економічного колапсу, в якому знаходилася українська промисловість [9, арк. 5].

Таким чином, банківська політика початкового періоду відбудови банківської системи, ставала, скоріше, гальмом для відбудови зруйнованого народного господарства, втім допомогла банкам вижити і розбудувати свою структуру. Адже, слід підкреслити, що банки працювали у повній відповідності із ринковою кон'юнктурою.

В умовах відбудови зруйнованого господарства, якщо йдеться про приватний сектор економіки початкового накопичування капіталу, надприбутки отримати було нереально, тож для підприємства повернення кредиту пов'язувалося із серйозними ускладненнями. А отже і реальних платоспроможних клієнтів у банків було не так вже і багато. Усі ці чинники змушували збільшувати відсотки.

Лише з кінця 1922 року, з моменту реорганізації Держбанку в Центральний емісійний банк, і переходом на активне кредитування винятково новими червінцями, розпочався період нормалізації його роботи. Відтепер встановилися стабільні відносно невисокі, з державної клієнтури – 1 %, з приватної – 2 % щомісяця відсотки. Хоча банк все ще активно застосовував стягнення додаткових комісій для страхування своїх прибутків, що значно збільшувало реальний банківський відсоток. Тільки з 1923 р. банк отримав можливість для зменшення ставок.

Впродовж 1922–1924 рр. в УСРР активно створювалися також і спеціальні банки, що мали забезпечити фінансування певних сегментів народного господарства. У липні 1922 р. відкрився Всеукраїнський кооперативний банк – Українбанк, основне завдання якого полягало у кредитуванні усіх видів кооперації. Дванадцятий з'їзд РКП(б) наголошував на тому, що система кредитування промисловості є не тільки фінансовим, банківським завданням, але й найважливішою частиною діяльності організації та керівництва промисловістю. Наголошувалося на необхідності фінансування державної промисловості, зосередження кредитів в одній установі, яка б знаходилася у тісному зв'язку із Всеросійською радою народного господарства (ВРНГ) [6, с. 407].

У рамках реалізації рішень з'їзду такою фінансовою установою став торгівельно-промисловий банк (Промбанк), відновлений у радянській Росії у жовтні 1922 р. У січні 1923 р. відкрилася його

контора і у Харкові. На початку 1923 р. почала створюватися мережа фінансових інституцій для обслуговування аграрного сектору – товариств сільськогосподарського кредиту. Наприкінці того ж року з метою організаційного керівництва сільськогосподарськими товариствами розпочав свою діяльність Український сільськогосподарський банк. Втім, на цьому формування банківської системи в Україні не завершилося. З червня 1924 р. ще один російський банк – Зовнішторгбанк відкрив свою Всеукраїнську контору у Харкові. Окрім того, розбудовувалася мережа місцевих комунальних банків, а також і приватних фінансових інституцій – товариств взаємного кредиту (ТБК).

Фінансово-банківська система в УСРР розвивалася швидкими темпами. Так, Держбанк на кінець 1925 р., порівняно з жовтнем 1923 р., збільшив свій зведений баланс на 632 %, Промбанк – на 885 %, Українбанк – на 335 %, Укрсільбанк і сільгоспбанки – на 535,9 %, ТБК – на 1283 % тощо [10]. Відповідно зростала й мережа банків та їх відділень. Таким чином, на 1924/1925 рр. склалася банківська система в Україні.

Високі банківські відсотки, в умовах певної фінансової стабілізації, принесли значні прибутки банкам. Так, згідно з даними кредитно-грошової секції Укрдержплану, чистий прибуток українських установ Держбанку за 1923/1924 рр. склав у відношенні до балансу 2,1 %, що значно перевищило навіть довоєнні показники у 1,5 %. Причому, якщо взяти відношення до власних капіталів, то показник прибутку у 1923/1924 рр. буде ще вищим – майже 5%. Не можна не відмітити певний прогрес – таке позитивне сальдо дозволило зміцнити банківську систему, збільшити її капітали, відновити повноцінну діяльність мереж філій. Втім, з іншого боку, тільки вплив високих ставок призводив до зростання цін на виготовлену продукцію у середньому на 8–9 %, що разом із урахуванням транспортних, торгівельних та інших націнок призводило до значного зростання кінцевих цін і перевищувало довоєнний показник. Різниця між фабричними і ринковими цінами складала всього 10–15 %, причому, у цій націнці власне плата за кредит становила як максимум всього декілька відсотків.

Успішне проведення грошової реформи і стабілізація нової валюти вимагали рішучих кроків у боротьбі з інфляцією. На XIII партконференції, що відбулася у січні 1924 р., підкреслювалося, що: "політика партії повинна полягати в охороні сталості червінця... заміни падаючого радзнака твердою валютою" [6, с. 504]. Проведені наради на місцях закликали "урізати апетити банків", за влучним висловом голови Раднаркому УСРР В.Чубаря. Так, переломним став 1924 р. – з 1 квітня Держбанк, а за ним й інші банки, знизили ставки з кредитування.

Окрім того, в умовах відбудованої фінансово-банківської системи, плата за кредит почала активно використовуватися із метою регулювання економічних процесів в республіці. Вона стала вже не гальмом, як на початковому етапі, а навпаки суттєвим стимулом для розвитку. Певне коригування ставок у бік зниження дозволяло сприяти відбудові та розвитку конкретних галузей промисловості, як того вимагала економічна ситуація. Наприклад, наприкінці 1924 р. у таємному циркулярі Промбанку, розісланому в усі його відділення, наголошувалося що "з урахуванням ролі текстильної промисловості у загальній економіці країни... встановити мінімальний розмір відсотку і комісії" [11, арк. 14–15].

Аналогічної позиції неухильно дотримувалися і більшість інших банків (першочергово крупних державних), а розгалужена мережа дозволила значно збільшити обсяги кредитування. Кредити, надані найкрупнішими банками УСРР (Держбанком, Промбанком, Українбанком і Укрсільбанком), за 1923/1924 рр. зросли з 32 млн крб. до 120 млн крб. На 1 травня 1925 р. загальне кредитування досягло 225,2 млн крб., збільшено порівняно із жовтнем 1923 р. у сім разів [12, с. 95]. Як наслідок, вдалося надзвичайно швидкими темпами відбудувати промисловий потенціал країни практично до довоєнного рівня.

На 1925 р. фінансово-кредитний ринок вже сформувався у своєму більш-менш стабільному вигляді. Кожна діюча банківська установа мала певну фінансову базу, клієнтуру і, відповідно, специфіку своєї роботи. Все це спричиняло досить значну ентропію банківських відсотків. Так, у 1925 р. процентна ставка Держбанку складала 8–12 % (втім, досягаючи і 24 % у першому півріччі для приватної клієнтури), у Промбанку 9–18 (і до 21 % для приватників), Українбанк мав – 9–15 %, Укрсільбанк – 8–12 %, ТБК – 36 % щороку і вище [13, с. 16, 107].

Окремо варто виділити підпільний приватний кредит, що був абсолютно неконтрольований. Користуючись диспропорційністю новосформованої банківської системи, більшість банків відкривали свою діяльність у великих містах – промислових центрах, кредитних установ, які б охоплювали своєю діяльністю повітові містечка та сільську місцевість. Наприклад, на 1 травня 1923 р. було всього 21 % від загалу [14], нелегальні лихварі встановлювали нереально високі відсотки: так, наприкінці 1921 р. – відсоток досягав 6 % на добу, на 1923 р. – доходило до 3–4 % у день [15, с. 144].

УВ подальшому, в міру стабілізації фінансово-кредитного ринку, ставки мали тенденцію до зниження, втім, тільки нерозвинута банківська інфраструктура, недостатнє охоплення багатьох регіонів, першочергово невеликих міст і містечок, могли змусити звернутися до підпільного лихваря,

адже фактично така позика перетворювала позичальника на "вічного боржника". Приміром, у Сталінському окрузі розгорнув активну діяльність підпільний фінансист А.Піскун, начальник місцевого поштового відділку, який позичав гроші під 7–12 % на місяць (до 144 % на рік). Як наслідок, значною проблемою для позичальників стала навіть вже не так виплата боргу, як розрахунок за відсотками. Так, приватний торгівець З. Козлов, позичивши 1 тис. крб., і виплативши з нарахуванням відсотків 2,5 тис. крб. все ще мав борг на значну суму, яка щомісяця збільшувалася. Аналогічна "боргова яма" очікувала й багатьох інших клієнтів підпільного мільйонера – кравця П.Нікішина, фотографа Мейєрдора та інших лихварів. Всі вони роками не могли розрахуватися із приватним банкіром [16, арк. 10].

Наприкінці відбудовчого періоду розбіжність відсоткової ставки у різних банківських установах, в тому числі також і на тіншовому фінансовому ринку, коливалася у межах 8–144 %, що, зрозуміло, ніяк не виступало стабілізуючим чинником, особливо в порівнянні з довоєнним показником, у межах 5–12 % річних. Все це свідчить про те наскільки проблемним залишався кредитовий ринок на середину 1920-х рр. [13, с.17].

Таким чином, в умовах глибоких економічних деформацій відбудовчого періоду банкам не тільки вдалося відновити свою діяльність, але й, незважаючи на вкрай несприятливі обставини загальної кризи, впевнено посісти своє місце у господарському комплексі. Висока плата за кредит у перші роки теж не може розглядатися виключно з негативних позицій, адже вона, з одного боку, допомогла відбудувати банківську систему, а з іншого – стала випробуванням для місцевого радянського партійно-господарського апарату, що за роки "воєнного комунізму", з його неконтрольованими фінансовими вливаннями за рахунок емісії, звик працювати, не замислюючись про наслідки такого "господарювання". Так стимулювався принцип господарського розрахунку та йшло напрацювання найбільш оптимальних і ефективних моделей економічної діяльності. У подальших дослідженнях доцільно було б проаналізувати банківську кредитну політику в умовах проголошеної індустріалізації.

Список використаних джерел

1. Волосник Ю.П. Нова буржуазія України та розвиток приватнопідприємницької діяльності на фінансовому ринку в роки НЕПу / Волосник Ю.П. – Харків: НМЦ "СД", 2002. – 383 с.; Кульчицький С.В. УСРР в добу нової економічної політики (1921–1928 рр.): Спроба побудови концептуальних засад реальної історії / Кульчицький С.В. – К.: Вид-во НАН України, 1995. – 203 с.; Кульчицький С.В. Комунізм в Україні: перше десятиріччя (1919–1928 рр.) / Кульчицький С.В. – К.: Основи, 1996. – 396 с.; Кульчицький С.В. Україна між двома війнами (1921–1939 рр.) / Кульчицький С.В. – К.: Альтернативи, 1999. – 336 с.; Литвин В.М. Україна: міжвоєнна доба (1921–1938 рр.) / Литвин В.М. – К.: Альтернативи, 2003. – 512 с.; Марочко В.І. Українська селянська кооперація. Історико-теоретичний аспект (1861–1928 рр.) / Марочко В.І. – К.: М.Р. Kots Publishing, 1995. – 216 с.; Морозов А.Г. Кредитна сільськогосподарська кооперація УСРР в роки непу: автореф. дис. на здобуття ступеня докт. ист. наук: спец. – 07.00.01 "Історія України". – К., 1994. – 35 с.; Пиріг О.А. Неп: більшовицька політика імпровізації / Пиріг О.А. – К.: Київський нац. торг.-економ. ун-т, 2001. – 274 с.; Україна між світовими війнами (1914–1939 рр.): Події. Люди. Документи. Нариси історії / Ресент О.П., Коляда І.А. – К.: Школа, 2004. – 542 с.; Сушко О.О. Непмани: соціально-історичний тип приватних підприємців в УСРР (1921–1929) / Сушко О.О. – К.: НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2003. – 96 с. 2. Денежное обращение и кредитная система Союза ССР за 20 лет. Сборник важнейших законодательных материалов за 1917–1937 гг. – М.: Госфиниздат, 1939. – 356 с. 3. Державний архів Полтавської області, ф. Р-3873, оп. 1, спр. 22, арк. 180. 4. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВОВУ), ф. 30, оп. 1, спр. 1155, арк. 33. 5. Декрет ВЦІК от 10 октября 1921 г. О мерах по упорядочению финансового хозяйства // Решения партии и правительства по хозяйственным вопросам (1917–1967 гг.): В 5 т. – Т. 1. – М.: Политиздат, 1967. – С. 257–260. 6. КНРС в резолюциях і рішеннях з'їздів, конференцій і пленумів ЦК / – К.: Політвидав України, 1979. – Т. 2. (1917–1924 рр.). – 521 с. 7. Резолюция XI Всероссийской конференции РКП(б) // Решения партии и правительства по хозяйственным вопросам (1917–1967 гг.): В 5 т. – Т. 1. – М.: Политиздат, 1967. – С. 260–267. 8. Денежное обращение и кредитная система Союза ССР за 20 лет... – С. XXVII. 9. Державний архів Харківської області, ф. Р-192, оп. 1, спр. 44, арк. 5. 10. ЦДАВОВУ, ф. 337, оп. 1, спр. 3498, арк. 4 зв. 11. Державний архів Донецької області (далі – ДАДО), ф. Р-90, оп. 2, спр. 2, арк. 14–15. 12. Фесенко С. Украинские банки и их ближайшие перспективы / Фесенко С. // Хозяйство Украины. – 1925. – № 7–8. – С. 95–109. 13. Фомин П. О стоимости банковского кредита / Фомин П. // Хозяйство Украины. – 1925. – № 9. – С. 11–25. 14. ЦДАВОВУ, ф. 30, оп. 1, спр. 1133, арк. 5. 15. Волосник Ю.П. Виникнення та діяльність товариств взаємного кредиту України (1922–1930 рр.) / Волосник Ю.П. // Збірник наукових праць ХДПУ ім. Сковороди. Серія: Історія та географія. – Вип. 6. – Харків: "ОВС", 2000. – С. 144–150. 16. ДАДО, ф. Р-302, оп. 1, спр. 52, арк. 10.

Константин Никитенко

**СТОИМОСТЬ БАНКОВСКОГО КРЕДИТА В УССР КАК ИНСТРУМЕНТ РЕГУЛИРОВАНИЯ
ЭКОНОМИКИ (НА ПРИМЕРЕ ВОССТАНОВИТЕЛЬНОГО ПЕРИОДА)**

В статье исследуются изменения стоимости банковского кредитования, их влияние на конъюнктуру кредитно-финансового рынка, а также на экономические процессы в стране в условиях восстановительного периода.

Ключевые слова: кредит, банки, восстановительный период, регулирование экономики, УССР.

Kostyantyn Nikitenko

**THE VALUE OF BANKING CREDIT, AS THE INSTRUMENT OF REGULATING ECONOMY
(ILLUSTRATED BY THE SITUATION DURINGN THE RECONSTRUCTION PERIOD)**

The article analysis the changes in the value of banking credit, their influence on the conjuncture of the credit-financial market in the conditions of the reconstruction period (1921–1925).

Key words: credit, banking system, reconstruction period, regulation of economy, USRR.

УДК 94(477)

Наталя Бліндер, Олександр Петровський

**УКРАЇНСЬКИЙ КОНСЕРВАТИЗМ НА ТЕРЕНАХ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ:
ВИТОКИ ТА ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ – ПЕРША
ТРЕТИНА ХХ СТ.)**

У статті висвітлено витоки європейської консервативної думки та чинники формування ідеології українського консерватизму на теренах Східної Галичини.

Ключові слова: ідеологія, консерватизм, консерватори, українська консервативна думка, Східна Галичина.

Консерватизм як явище культури фіксується у звичаях і традиціях багатьох народів світу, зокрема й українського. Як явище політичне виявляється у системі поглядів та дій, що забезпечують реалізацію певних суспільних цінностей. Питання зародження, становлення і поширення консервативних ідей на західноукраїнських землях були та залишаються актуальними.

Наукова новизна цієї проблематики полягає у виявленні та дослідженні витоків, складових, форм та чинників впливу на формування українського консерватизму з своєрідним східногалицьким забарвленням.

Об'єктом наукового дослідження є витоки та ідеологічні чинники формування українського консерватизму в Східній Галичині.

Предметом вивчення є особливості формування та змісту українського консерватизму в східногалицькому політикумі та набуття ним місцевого забарвлення.

Мета дослідження полягає в тому, щоб вивчити ідеологічний аспект зародження та особливості української консервативної думки на теренах Східної Галичини.

Мета реалізується шляхом виконання таких завдань: визначення чинників впливу на формування галицького консерватизму, виявлення його витоків та особливостей розвитку на території Східної Галичини, виокремлення духовної основи східногалицького консерватизму.

Загалом, проблема консерватизму як об'єкт наукового вивчення не є новою. Її дослідженням займалися історики та політологи, зокрема С. Гелей, який висвітлює проблеми зародження консервативної течії [1–2]. Р. Коршук розкриває складові українського та російського консерватизму [3]. А. Галкін і П. Рахшмір розглядали зародження консервативної течії на території Європи та США, даючи оцінку поглядам ключових фігур консервативної течії [4]. Н. Козак досліджує вплив українського політичного консерватизму на минуле та сучасне українське суспільство [5]. В. Потульніцький охарактеризував основні погляди теоретика українського консерватизму В'ячеслава Липинського [6]. О. Проценко [7], О. Голобуцький та В. Кулик основну увагу приділили розкриттю консервативних поглядів В.Липинського та характеристиці консервативного руху ХХ ст., включно до 1992 р. [8].

Отже, зазначена проблематика не є ґрунтовно, чітко та цілісно дослідженою і висвітленою у науковій літературі. Тому потребує більш глибокого висвітлення та з'ясування основних аспектів та